

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Berättande och det möjligas räckvidd. Recension av Hanna Meretoja: The Ethics of Storytelling: Narrative Hermeneutics, History, and the Possible. Oxford University Press, New York 2018

Rudels, Freja

Published in:
Finsk tidskrift

Publicerad: 01/01/2018

Document Version
Förlagets PDF, även kallad Registrerad version

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Rudels, F. (2018). Berättande och det möjligas räckvidd. Recension av Hanna Meretoja: The Ethics of Storytelling: Narrative Hermeneutics, History, and the Possible. Oxford University Press, New York 2018. *Finsk tidskrift*, (3-4), 106–109. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020100882382>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

■ Berättande och det möjligas räckvidd

Hanna Meretoja: *The Ethics of Storytelling: Narrative Hermeneutics, History, and the Possible*.
Oxford University Press, New York 2018

Vad gör berättelser med oss, och vad gör vi med berättelser? Är de livlinor, som likt Scheherazades historier till och med kan förhåla döden? Eller erbjuder de degenererande eskapism, en väg till fördärvet som för madame Bovary? Är berättelser bra eller dåliga för oss? Varken eller, menar Hanna Meretoja i *The Ethics of Storytelling*. Hon tillskriver inte berättelsen något inneboende värde, istället närmar hon sig historieberättandet som en praktik förenad både med risker och med etisk potential. Därmed tecknar hon en fruktbar ingång till en diskussion som lätt genererar låsta positioner av antingen ensidigt förespråkande av berättelsens moraliska värde eller förringande skepsis i förhållande till berättelsens förmåga att relatera till världen.

Navet i boken utgörs av ett heuristiskt ramverk för att analysera och utvärdera berättelsers etiska potential. I modellen lyfter Meretoja fram sex olika aspekter av berättelsens etiska möjligheter: 1) dess förmåga att vidga vår uppfattning om det möjliga, 2) att bidra till vår självförståelse, 3) att möjliggöra en förståelse av andra liv i deras singularitet, 4) att omforma narrativa mellanrum, 5) att utveckla vår förmåga till perspektivtagande och 6) att fungera som form för etisk utforskning. Vägen till detta ramverk löper genom

den narrativa hermeneutiken, ett perspektiv som Meretoja i den teoretiska delen av boken bygger ut och syr samman med frågor om berättande och etik. Bokens andra del består av fyra analyskapitel där ramverkets användbarhet utprövas i läsningar av berättelser som tematiserar olika former av medlöperi.

Även om Meretoja betonar att berättelsen per se varken är av godo eller ondo sticker hon inte under stol med sin uppfattning om berättelsers avgörande relevans för våra liv, för hur vi förstår oss själva, våra upplevelser och våra möjligheter. Enligt Meretoja föds vi in i nätverk av kulturellt traderade berättelser, in i ett narrativt undermedvetet i förhållande till vilket våra egna liv formar sig och formuleras. Varje tid och kultur bär på en rymd av möjligheter där vissa erfarenheter, identiteter, tankar och handlingar uppmuntras, medan andra avfärdas. Här spelar berättelser en konstituerande roll som utstakare av gränserna för den rymd i vilken vi agerar och tänker. Berättelser kan, hävdar Meretoja, både vidga och förminska vår uppfattning om det möjliga, och denna kapacitet utgör ett slags kärna i den historieberättandets etik hon formulerar. I kultivering av vår känsla för det möjliga ligger berättandets främsta etiska potential, och i inskränkningen av densamma ligger dess risker.

Revitaliseringen av hermeneutiken utgör en central del av Meretojas projekt. Det för hermeneutiken centrala tolkningsbegreppet har problematiserats, särskilt inom den poststrukturalistiska teoribildningen, men Meretoja argumenterar övertygande för dess användbarhet genom att peka på den förringande förståelse av tolkning som kritiken bygger på. I den hermeneutiska tradition Meretoja skriver in sig handlar tolkning inte om att avtäcka en inre och given innebörd, utan om ett kontinuerligt, produktivt sökande efter mening. Att tolka är någonting vi alltid gör, hävdar Meretoja. Och i tolkningen bor själva förutsättningen för nya tolkningar – det går alltid att tolka om. Det finns ett starkt performativt stråk i detta resonemang: tolkningar är *meningsskapande*. De bidrar till att forma vår syn på verkligheten och därmed verkligheten. Övertygelsen bottenar i Nietzsches antipositivistiska utsaga om att allt som är givet är ett resultat av tolkningar.

Nietzsches utsaga avtecknar sig också i Meretojas syn på berättelsen som innefattar både interpretation och presentation.

Enligt Meretoja är berättelser en form av kulturellt medierat, perspektiverat och riktat meningsskapande. Det centrala här är funktionen: vad berättelsen gör, till skillnad från formalistiska och strukturalistiska definitioner som tenderar att definiera berättelsen utgående från dess struktur, tvätta den ren från erfارande subjekt och avkräva den drag som koherens och linearitet. Genom att gå motsatt väg och framhäva berättelsens historiskt världsliga betingelser, dess dialogiska dimension och dess produktivt meningskapande roll lyckas Meretoja förekomma mycket av den kritik som riktats mot berättelsen som en reduktiv form av förståelse. En kritik som ofta haft just en reduktiv definition av berättelsen som måltavla.

Fördelarna med Meretojas sätt att se på berättelsen är dess rymd också för experimentella, fragmenterade och polyfona former av berättande, och den diskussion av berättelsens mer vidsträckta roll och betydelse i tillvaron som den öppnar för. Men i rymden ligger eventuellt också dess svaghet, sagt ur ett litteraturvetarperspektiv. Meretojas syn på berättelsen sväljer så mycket att det kan bli svårt att skilja den från andra uttrycksformer, att komma åt dess särart och göra rättvisa åt den brottnings med berättelsen som inte bara sypelsatt antinarrativa teoretiker utan också litteraturen.

Nu är det inte uteslutande litteratur och litteraturvetenskap som är Meretojas intresse här. Hon använder litteraturen som främsta material och exempel, men bygger en teori vars utgångspunkt och målsättning är mångvetenskaplig, med tentakler mot exempelvis narrativ psykologi, narrativ filosofi och kulturella minnesstudier. Att ge akt på det faktum att frågor om berättande och etik sträcker sig över och mellan inrutade perspektiv är lovvärt, och Meretoja väver sina resonemang utifrån en rigorös beläsenhet inom ett brett spektrum av discipliner. Ställvis upplever jag dock att den bredden kostar i djup, att komplexa perspektiv och teoribygggen reduceras till ståndpunkter och hållningar att profilera de egna synsätten mot, snarare än öppnas för genuin reflektion.

En viss trubbighet återfinns också i diskussionen av etik som enligt Meretoja handlar om olika sätt att besvara frågan om hur vi ska leva. Hon hänvisar såväl till den tradition som i Levinas efterföljd fokuserar relationen till den andra och till den tradition som i Nietzsches och Foucaults kölvatten betonar kultivering av

vårt eget etos. Svängrummet är följaktligen stort i Meretojas etik, vilket svarar mot vidsträcktheten i de frågor hon tar sig an, men riskerar att urvattna själva begreppet.

Ett exempel på styrkan i ett rymligt etikbegreppet är den närkamp med Martha Nussbaum som Meretoja ger sig i kast med, där hon för fram en kritik mot den förförståelse av vad som är gott och vad som är ont som Nussbaums resonemang kring litteraturens moraliska värde underförstått vilar på. Meretoja lyckas peka ut det problematiska i en sådan till synes gudagiven förförståelse och argumentera för att litteraturens etiska värde snarare ligger i dess förmåga att öppna och ställa frågor om gott och ont – i att frammana en reflektion framom att komma med svar. Samtidigt kan man ju hävda att en sådan förförståelse i någon mån alltid ackompanjerar en reflektion kring etik. Meretojas sexdelade ramverk vilar även det på en uppfattning om vad som är etiskt värdefullt och därmed i förlängningen lovvärt och gott. Den uppfattningen är visserligen varken gudagiven eller underförstådd i hennes bok, men den tjänar ändå som ett rättesnöre, inte bara som ett medel för reflektion.

Med analyserna i bokens andra halva illustrerar Meretoja dock förtjänstfullt värdet av just det etiskt ambivalenta, problematiska och öppna i litteraturen – och också den egna analysmodellens kapacitet att fånga upp och reflektera kring det. Förmågan att utmana invanda uppfattningar om gott och ont förenar de litterära verk Meretoja undersöker. Julia Franck, Günter Grass och Jonathan Littell erbjuder perspektiv på förintelsen som skyr invanda dikotomier som offer och förövare, fakta och fiktion, dåtid och nutid och därmed stämmer till eftertanke hos läsaren. David Grossmans självbiografiska och fiktiva skildringar av mellanöstern-konfliktens mänskliga kostsamhet avtecknar sig i Meretojas läsning som en metareflekation över såväl berättelsens räckvidd som dess gränser. Analyserna är oavslutligt intressanta, och i den mån djupkänslan eventuellt saknades i den teoretiska delen av boken återfinns den i desto större grad här. Medlöpartematiken griper effektivt tag, och demonstrerar handgripligen vår involvering i den värld som är historiens och därmed berättelsens.

Freja Rudels